

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani
vsak teden dvakrat, nam-
reč v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti
4 fl., scer 3 fl., za pol leta
2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V sredo 19. januaria 1853.

List 6.

Mlada Bréda. *)

Bréda vstane, ko se dan zazori,
Se sprehaja sem ter tje po dvori —
Si odperat ide gornje lóne,
Ide glédat dóli na ravnine.
Ko po ravnim polji se ozíra,
Vidi, kák se tam meglica zbíra.
»Ljuba mati, urno mi vstaníte,
Ljuba mati, róčno mi zložíte:
Al meglica ta je od vodíce?
Al meglica ta je od goríce?
Al oblák je toče hudourné
Izpod neba zgnan od síle burne?»

Skerbna mati urno prispešila,
Ták je svóji hčérki govorila:
»Ta meglica ni ne od vodíce,
Ta meglica ni ne od goríce,
Tud oblak ni toče hudourné
Izpod neba zgnan od síle burne;
To je sapa turških kónj megléna,
Ki jih polna je stez zeleéna.
Turki po te jézdijo — Aj, Bréda!
Ne prihajj mi ták silno bléda!
Od strahú je Bréda obledéla,
Od britkosti skóraj omedléla.

»Kaj vas prosim, mila mója mati,
O, nikarte mene Turku dati!
Kaj počét' mi bo, nevésti ptuji!
Turk je hud, in njéga mat' se huji —
Kar po zémli leze ino gréde,
Od hudóbe njé kaj pravít' véde:
Osem zén je sínu zé vmorila,
Tudi mene bi vmorít' vtegníla!
Strupa mi bo v vinu napívala,
Strupa mi bo v kruhu ponujala».

»Dóbro me poslušaj, hčérka mója!
Kaj ti pravim, skerbna mati tvója:

Breda.

Aufsteht Breda früh zur Morgenstunde
Und ergeht sich in des Hofes Runde,
Oeffnet oben dann die Fensterladen,
Blickt dann nieder zu des Thales Pfaden;
Wie zur Thalflur ihre Blicke fallen,
Nimmt sie wahr, dass Nebel dort sich ballen.
»Liebe Mutter, aufzustehen eilet,
Liebe Mutter, Auskunft mir ertheilet:
Ist der Nebel dort vom Wasserhauche?
Ist der Nebel dort vom Bergesrauche?
Sind es Wolken, d'in der Hagel stürmet,
Am Gewitterhimmel aufgethürmet?»

Sorglich Mütterlein steht auf geschwinde,
Solche Antwort bringt sie ihrem Kinde:
»Nicht ist's Nebel dort vom Wasserhauche,
Nicht ist's Nebel dort vom Bergesrauche,
Nicht sind's Wolken, d'in der Hagel stürmet,
Am Gewitterhimmel aufgethürmet;
Nebelhauche sind's von Türkenrossen,
Dicht geschaart auf grünen Pfad ergossen.
Deinethalben kommt die Türkenmasse, —
Nicht so schnell, o Breda, mir erblassel!
Breda wurde todtentblass vor Schauer,
Sank in Ohnmach fast aus herber Trauer.

»Liebes Mütterlein, lasst euch erflehen,
Wollt mich nicht dem Türken zugestehen;
Was begann' ich fremde Braut nur immer?
Schlimm ist Er, doch seine Mutter schlimmer!
Was da geht und steht auf Erdenhagen
Weiss von ihrer Bosheit was zu sagen;
Hat dem Sohn getödtet schon acht Bräute,
Wird auch mich ersch'n zur Todesbeute,
Und sie wird mir Gift im Wein zutrinken,
Und sie wird zum Gift im Brod mir winken».

»Liebes Töchterlein, im Sinne trage,
Was ich sogleich Mütterlein dir sage:

*) Ena nar lepših slovenskih narodskih pesem je »mlada Bréda«. Verli rodoljub gosp. A. Z. jo je slišal prepevati od svoje stare matere na Notranjskem in si jo zapisal ter nekoliko olikano visoki čislani »Krajski čbelicé izročil, ktera jo je zraven mnogo drugih lepih pesem v 5. zvezku na svetlo dala. Da jo je gosp. Z. nekoliko olikal v besedi, brez da je bil le trolice mičnega narodskega duha vzel, zasluži veliko hvalo, ker to je po mislih veljavnih mož pravi način, po katerim naj pridejo stare pesmi našega naroda na dan, da se prvo zaveržejo vse, ki so »ostudnega brenka«, drugo, da se izvoljene olikajo v pesniški besedi, kjer je potreba. Ko je bil zadnjikrat naš mojster pevcov — Koseski — v Ljubljani, smo se o tem pogovarjali; ko nam potrebo take olike, ki pa se ne dotakne cveta narodskega duha, dokazuje, nam reče na zadnje: »Kaj mislite, da bi bile Serbske narodne pesmi toliko slavo po vsem svetu dosegle, ko bi jih ne bil izdajatelj njih — Vuk Stefanović — olikal, kjer je potreba bilo? Zatega voljo ne zgubi pesem celó nič svoje notranje vrednosti, postane le še prijetnejši, zlahnejši«.

Vernemo se po tem ovinku nazaj k naši »Bredici«.

Ko je gosp. D. v »Novicah« od Anastazija Grün-a v letu 1850 v nemškem jeziku na svetlo dane slovenske pesmi pod naslovom »Volkslieder aus Krain« s pohvalo pretresal, ktera gré krasnemu prevodu, je obžaloval, da preslavni pesnik, ktereга Krajci s ponosom svojega rojaka imenujemo, ni prestavil tudi »Bredice«, »ktera je — pravi gosp. D. na 202. str. — tako lepa, da ji skoraj ni para, in ktero je nek učen rodoljub na Notranjskem iz ust stare matere napisal in blezo pozabljeno smrti otele«.

Anastazij Grün je spolnil to željo, je razglasil nemškemu svetu tudi to mično cvetlico domovine svoje in jo na svetlo dal v spoštovanem Teržaskem časopisu »Illustrirtes Familienbuch des österr. Lloyd«. Da pa tisti naših bravcov, ki imajo s tolikšno slavo sprejete »Volkslieder aus Krain«, dobé tudi to, in jo uverstijo unim sestricam, jo podamo v »Novicah«, nadjajoči se, da jim močno vstrežemo s tem. Tisti bravci »Novic« pa, ki le slovensko umejo, bojo gotovo zadovoljni že z izvirno slovensko pesmijo, in malo prostorčka bojo radi dovolili nemškemu prevodu, radovaje se, da naše slovenske pesmi eden narimenitnejših nemških pesnikov prestavlja in razglasuje tudi nemškemu narodu.

Vred.

Ko ti huda tása bo napila,
Bodeš vino ti na trato zčila
Al ga zčila boš na skalo sivo,
'Z ktere kuha apnar apno živo;
Ko ti bode kruha ponujala,
Ga šenetu mladimu boš dalala.

Mlada Bréda se zajoka huje,
Materi še tako beseduje:
»Ko mi bote balo nakladali,
Nakladali, v skrinjo jo spravljali,
Starasto mi péco zgor denite,
Jo verh vsiga blaga položite —
Péce bodem naj pred potrebvala,
Z njo si seréne rane zavezavala.

Mlada Bréda dalje govorila:
»Kaj še pravim vam, vi mati mila!
Kadar bojo Turki prijahali
In raz kónja na tla poskakali,
Jih vi gör za mizo posadite,
Jih gostite, dobro napojite,
Ko si bojo jéli napivati,
In po mladi Brédi vpraševati —
Takrat, mati, po me vi pošljite,
Takrat hud'mu Turku me peljite.«

(Dalje sledi.)

Murbino drevje po natičih (mladikah) množiti.

(Nove skušnje H. Köhler-a, vertnarja Ogersko-Altenburske kmetijske učilnice *).

V kmetijskih bukvah se večidel na dolgo in široko razklada, kako naj se murbino sème seje; po mojih mislih se da to ob kratkim dopovedati.

Ker mlada murbica kakor akacia ne sterpi mraza, naj se seje murbino sème še le spomladi takrat, ko se ni več zmerzljine bati; da se grede, kamor je sème vsejano bilo, pokrijejo s slamo ali listjem, je prav, da jim mraz škodoval ne bo. — Kar zemljo vtice, naj se skerbi, da je sred-njo mero vlažna (feucht).

Čeravno je iz sémene murbe si rediti nar bolj naravno, sim vendar še drugo pot skusil, ktero priporočim, naj jo skusijo tudi drugi.

V drevesnih sadiših ali tako imenovanih vertnih šolah je navadno, zarod drevja si po enoletnih mladikah oskerbovati; da se pa to še bolje opravi z dveletnimi, je skušnja že zdavnej poterdila. Tako 10 do 12 pavcov dolgi odrezki mladik, če se postrani (schief) v zemljo vtaknejo, naredé korenine in vejice, ki niso nič manj dolge in močne memo tistih, ki so eno leto poprej iz sémene zrasle in prvo spomlad presajene bile.

Čeravno ste nam lansko spomlad zavolj silne suše dve tretjini tako zasajenih mladik vsahnile, so tiste, ki so ostale, se tako dobro vkoreninile, da ne bomo opustili te skušnje dalje gnati.

Še nekaj pa moram opomniti, kar sim v omenjeni poskušnji zvedil. Sploh se bere v vertnarskih bukvah, da za natiče (Stecklinge) so enoletne mladike (Sommertriebe) nar bolj in da se natiči morajo po strani tako v zemljo vtakniti, da le k večimu dva popka (dvé očesi) nad zemljo ostaneta. Tako se bere večidel v vertnarskih bukvah.

Jez pa sim se pri murbah ravno nasprotniga prepričal. Natiče dveletniga lesa in 12 pavcov dolge sim 6 pavcov globoko popolnoma navpik in ne po strani v zrahlinjo zemljo vtaknul, in komaj ena tretjina je vsahnila, vse druge sadike so se čversto vkoreninile, tako da so že za rabo za germovje natiče.

Čeravno je dobro znano, da se dajo murbe po

Gibt die böse Schwieger dir zu trinken.
Lasse du den Wein zum Rasen sinken
Oder giess ihn auf den Fels, den grauen,
D'raus lebend'gen Kalk Kalkbrenner brauen;
Winkt sie mit dem Brote dir entgegen,
Sollst du's in des Freiers Hände legen.

Bitterlich Jung' Breda's Zähren rinnen,
Und zur Mutter thät sie so beginnen:
»Wenn ihr rüstet meine Brautaussteuer
Und sie senket in die Truhe theuer,
Legt des Hauptes Schleiertuch ganz oben
Ueber anderes Geräth erhoben.
Denn zuerst muss ich den Schleier finden,
Mit ihm Herzenswunden zu verbinden.«

Weiter ist im Wort sie fortgefahren:
»Liebe Mutter, wollt dies Wort bewahren!
Wenn heran die Türkenreiter drangen,
Von den Pferden auf den Boden sprangen,
Sollt ihr oben an den Tisch sie setzen,
Gut bewirthen, gut mit Wein sie letzen.
Will ein Trinkspruch ihnen dann behagen,
Wollen sie dann um Jung' Breda fragen,
Mütterlein, dann könnt ihr um mich senden,
Könnt dem bösen Türken mich verpfänden.«

grebenicah množiti in da se na to vižo dajo posebno z velikim pridam prazne mesta v murbinah germih zasaditi, se vendar še vse premalo na to vižo ravná. (Konec sledi.)

Znamnja dobriga in slabiga gradiva.

(Dalje.)

8. Lastnosti listnatiga drevja.

Listnato drevje se razloči od hovja ne le po listju, temoč tudi po vejovju. Listje odpade vsako jesen, debela so na verhu si malo podobne, kakor veje, ki kviško molé.

Izmed raznih plemen listnatiga drevja govorimo tu le o naj važniših nekoliko natanjčnisi. Med temi zasluži prvo mesto:

a) Hrast, kralj drevja. Ljudje menijo sploh, da hrastovina je nar bolj les za stavitev, posebno, ker nje terdina, težota in vlečljivost so si u pravi razmeri. Znana je tudi hrastova terpežnost. Tako na priliko, so se u starih cerkvah iz 12. in 13. stoletja najdlje podstrehja in drugi deli iz hrastoviga lesa, ki so še tako terdni in zdravi, da človek misli, da še le nekoliko let stojé.

O novejši dóbi so pa začeli tožiti, da hrastovina, za stavbe porabljena, vender le kmalo konec vzame. Krivda poglavitna tega je, ker dandanašnji tudi nevgodno in slabo hrastovino za stavitve porabijo, ali pa takošno, ktera ob nepravim času je bila sekana.

Silno napredovanje obertnije pospešuje veselje do zidanja; poslopja in fabrike se napravljajo skoraj brez odihljeja; vse potrebuje lesa, in osobito hrastovine; tedaj je lahko razumeti — ker hrastje ne zraste čez noč, kakor gobe — da vse pograbi, kar še stojí, staro in mlado, čversto in slabo hrastovino; tudi ne gledajo, kje in kdaj jo sekati gré.

Ravno tako se ne prevdari zadosti, da posamne plemena hrastov so sila različne, tedaj za stavitve nektare bolj, nektare manj prikladne.

Da je hrastovina porabljiva, je neobhodno potrebno, da je popolnoma dorašena; nedozorjena ne terpi dolgo, in od nje sostavljeni hišni deli poginejo kmalo. Gledati bi tedaj bilo, da se le dozorjeni hrasti sekajo; mlado hrastičje naj se varje.

*) Poslovenjeno iz »Allg. land- und forstwirth. Zeit.«

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani
vsak teden dvakrat, namreč
v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti
4 fl., seer 3 fl., za pol leta
2 fl. po pošti, seer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V saboto 22. januarja 1853.

List 7.

Mlada Bréda.

(Dalje.)

Ko je mati balo nakladala,
Nakladala, v skrinjo jo spravljala,
So že turški svatje prijaháli,
In raz kónja na tla poskakáli.
Mat' jih je za mizo posadila,
Jih gostila, dobro napojila.
Svatje so si jéli napiváti,
Jéli so po Brédi vpraševati.

Urno mati po njo je poslala,
Hud'mu Turku jo je pripeljála.
Gôr za mizo so jo posadili,
Z njo za mizo drago vince pili.

Mladiga se pripeljájo kónja,
Ki je urn, ko verh gorá postonja,
Na-nj mi mlado Brédo posadijo,
In po ravnim polji proč zderójo,
De se déla gosta mi meglica,
Oj, meglica, turških konj sapica.
V diru se mi Brédin konj spotakne,
Se spotakne, se mu sédlo zmakne.
V sédlu je bodalo skrito bilo,
Brédi se je v serce zasadilo!

Mladi zénin berz'ga kónja vstavi,
Kónja vstavi, svôjim svatam pravi:
»To m' je huda mati naredila!
Osem zén mi je že pomorila!
Še devéto mi vmoriti hoče.
Brez katére ni živét' mogoče!«

Mladi zénin dalje beseduje,
Svôj'mu mal'mu hlapcu ukazuje:
»Kaj ti pravim, urni hlapec mali,
Sédlice popravi Brédi zali.«

Hlapec začne se izgovarjati,
Zéninu se začne ustavljati:
»Kdor imel bo Brédo drev in dávi —
Naj ji tudi sédlice popravi.«

Mlada Bréda kliče zén'na k sébi —
»Kaj jaz pravim, mili zénin, tébi:
Hití skrinjo písano odpréti,
Hití péco slarasto 'z njé vzéti!
Z njo si bodem rano zavezála.«
Beseduje še mi Bréda zála:
»Póvej meni, zénin serca môj'ga,
Je li délec še do grada tvôj'ga?«

»Molči, molči môja draga Bréda!
Sej že nama grad na proti gléda,
Sej se vidi strešica že zlata,
Sej se vid'jo že sreberne vrata.«
Še čez ravno polje v dir derójo,
Kakor v zraku tičice letijo,
De se déla gosta mi meglica,
Oj, meglica, turških kónj sapica.

Ko so v béli grad mi prijaháli,
In raz kónja na tla poskakáli,

Breda.

(Fortsetzung.)

Rüstet Mütterlein die Brautaussteuer,
Rüstet sie, senkt sie zur Truhe theuer,
Da heran die Türkenreiter dringen,
Von den Pferden auf den Boden springen.
Mütterlein hat an den Tisch gesetzt sie,
Gut bewirthe't, gut mit Wein geletzt sie;
Wollt' ein Trinkspruch ihnen jetzt behagen,
Hoben an um Breda jetzt zu fragen.

Eilte Mütterlein um sie zu senden,
Sie dem bösen Türken zu verpfänden.
Liessen drauf am Tisch sie sitzen oben
Und mit ihnen theure Weine proben.

Führten ihr ein Rösslein vor, ein junges,
Wie der Bergesadler flinken Schwunges,
D'rauf sie jetzt die junge Breda setzten;
Sprengen durch das Thalgefil'd in Sätzen,
Dass empor die dichten Nebel rauchen;
Nebel von der Türkenrosse Hauchen!
Breda's Rösslein strauhelt jetzt im Reiten,
Da begann ihr Sattel abzugleiten;
In dem Sattel lag ein Dolch verschlungen,
Ist empor in Breda's Herz gesprungen.

Hält der Freier an mit seinem Rosse,
Hält nun an und spricht zum Hochzeitrosse:
»Böse Mutter hat mir dies entboten!
Sandte mir acht Bräute zu den Todten,
Will den Tod auch noch der neunten geben,
Ohne die ich nicht vermag zu leben!«

Spricht der junge Bräutigam dann weiter,
Winkt dem kleinen Knecht, der sein Begleiter:
»Kleiner, flinker Knecht, was ich dir sage,
Breda's Sattel richt' in rechte Lage.«

Manchen Vorwand will der Knecht erheben,
Will dem Bräutigam schier widerstreben:
»Wer sie hat am Abend und am Morgen
Mag auch jetzt für ihren Sattel sorgen.«

Schöne Breda ruft zu sich den Freier:
»Lass dir sagen, da mein lieber Freier,
Oeffne schnell mir die bemalte Truhe,
Nimm das Schleiertuch aus seiner Ruhe,
Mir die Herzenswunden zu verbinden!«
Dieses Wort noch kann Jung' Breda finden:
»Sage mir du lieber Herzgenosse,
Ist es weit noch bis zu deinem Schlosse?«

»Stille, theure Breda, wolle schweigen,
Sieh das Schloss uns dort entgegen steigen,
Man erblickt sein gold'nes Dach schon dorten,
Man erblickt schon seine Silberpforten.«
Flinken Rittes durch das Thal si fliegen,
Wie in Lüften sich die Vögel'n wiegen,
Dass empor die dichten Nebel rauchen,
Nebel von der Türkenrosse Hauchen!

Als zum weissen Schloss die Reiter drangen,
Von den Pferden auf den Boden sprangen,

Jih je taša v dvoru pričakovala,
Mlado Brédo je ogovarjala:
»Kar po zemlji léze ino gréde,
Od lepôte tvóje pravít véde;
Vonder nísí tak cveteč'ga lica,
Kakor gré od tebe govorica«.
(Konec sledí.)

Harrt die Schwieger schon im Hofraum drinnen,
Zu Jung' Breda thát sie so beginnen:
»Was da steht und geht in Erdenhagen
Weiss von deiner Schönheit was zu sagen;
Blüht doch nicht so hold von Angesichte,
Wie von dir erzählen die Berichte«.
(Schluss folgt.)

Gospodarske reči.

(*Lahka in gotova pomoč zoper trút telečnika*).
Kadar krava verže, se večkrat primeri, da telečnik ali maternica vùn pade, kar Slovenci trút imenujemo (Gebärmuttervorfall). Vkljub vsiga umivanja z mlačno vodo in družih pomočkov je dostikrat sila težavno, telečnik nazaj spraviti, če oteče po kerwinim navalu in se vname; — če smo ga tudi nazaj spravili, pade rad vnovič vùn. Mnoge skušnje pa so poterdile tale pomoček: Od predpadeniga telečnika se narpoprej čisto loči iztreba (Nachgeburt), če se že ni sama ločila; potem se očisti v mlačni vodi, in za tem se položi v škař z mlačno vodo, v kateri se je bilo pol libre ($\frac{1}{2}$ funta) drobno zmletiga siroviga galuna (rohen Alaun) stopilo; v ti galunovi vodi se koplje telečnik, kateri se s svojimi gobami vred po ti kopvi že večidel v četerť ure in še poprej tako skerči, da skor sam smukne noter, in tudi več vùn ne pade; o dveh dneh je krava večidel popolnoma zdrava. — Na to vižo ozdravljane krave so se kmalo spet vbrežile in so srečno storile.

Naj bi se ta pomoček povsod poskusil namest vsih družih, ki toliko ne pomagajo, kakor galunova voda!

(*Če je skorja na sadnim drevju tako zlo poskodovana*), da žuga drevo pod zlo iti, svetje „Moskvaški vertnarski časnik“, naj se namaže s salam (prešičjo mastjo); s salam namazanemu drevesu zraste spet kmalo nova skorja.

Murbino drevje po natičih (mladikah) množiti.

(Nove skušnje H. Köhler-a, vertnarja Ögersko-Altenburške kmetijske učilnice.

(Konec.)

Poskusil sim — pravi g. Köhler dalje — tudi murbine veje s perjem obrašene saditi, na prav preprosto vižo takole:

Poleti sim po 4 do 5 pavcov dolge veje na njih začetku odrezal in v merzle gnojne grede (Mistbeete) vtaknul. Nar bolji čas zato je kmalo po sv. Petru in Paulu (konec junia ali v začetku julia); perje se pusti natičem, in le konec vejice, če je pre slab, premehak, se enmalo okrajša. Tako pripravljeni natiči se vtaknejo 1 pavec globoko in navpik v gnojne grede, ki so v sencí in ki so poverh za pol pavca z drobnim vodnim peskam posute; večkrat se morajo te grede z vodo škropiti, da natiči dobijo potrebne vlažnosti.

Al bi se dalo na to vižo tudi sadno drevje množiti, morajo prihodnje skušnje dokazati. Naj bi pridni sadjorejci začeli to reč skerbno poskuševati in naznanovati, kar jih bojo skušnje učile.

Zdaj pa še nekaj.

Češplje, slive in višnje se dajo lahko in gotovo po koreninnih razcepah (Wurzelsücke) izrediti ali množiti. To množenje zasluži, da se ga sadjorejci toliko bolj poprimajo, ker iz sémena nam to drevje zlo nerado izrase in ker ravno te sadúnosnice zaslužio, da si jih obilniši zasadimo.

Dela se pa to takole:

Za dober perst debele korenine se razcepijo v 3 do 4 pavce dolge kose, in po strani vtaknejo na senčnate grede v rahlo zemljo poversti tako, da je zgornja odreza (obere Schnittfläche) še za pol pavca z zemljo pokrita. Gredam se mora pridno prilivati, in da so vedno srednjo mero vlažne, naj se pokrijejo z maham ali slamo, ki jih varje, da se prehitro ne osuše.

Deblica, ki si jih na to vižo izredimo, se cepijo, kakor drugi cepljenci, — pa tudi brez cepljenja žlahno sadje rodijo, če izvirajo iz tacih plemen, ki žlahnost ohranijo v koreninah (wurzelecht).

Znamnja dobriga in slabiga gradiva.

(Dalje.)

II. Kamnje.

Izmed kamnja so za stavitev naj važniši sledeče plemena:

1. Jederčnik ali granit je najterdniši kamen, za močno in temeljno zidovje posebno prikladen. Obdelovati se pa teško dá.

2. Odlomljeno ali neotesano kamnje (Bruchsteine). Če je blizo zadobiti, torej prevoznina ne draga, je dober kup stavivo. Z njim se da močno in terpežno zidovje napraviti. Posebno je vgodno za podlago in kleti.

Stene iz taciga kamnja so pa navadno merzle, ker gorkoto hitro skozi pusté; tudi so radé mokre, ker mokrine spod zraka pijó. Torej se ravno odlomljeno kamnje ne smé koj porabiti, ampak naj leži eno zimo vetriju izpostavljeno.

Skrile ali tako imenovani štirivoglati kamni se pa rabijo deloma za redne zidove, deloma če so predolgasti, u zavezo hišnih voglov, za stebre in obrobe. Tudi so prikladni za razne oboke, posebno pri mostovih, kjer imajo mnogoterniga stresa preterpeti.

3. Apnjenik, posebno če je jederčast, ne razpade tako lahko, pije malo vode, torej je prav dober za stavbe pri vodah. Najterdniši apnjenik je rudečkasto-rumene barve; za njim pride svinkljati ali sivi.

4. Peskovnjak ali pešen kamen. Če je jederčast, je dober za vsako rabo pri zidanju. Ker se da lahko obdelovati, je za verije in ograde prikladen. Pešeniga kamna je mnogo verst. Rudeči kremenitni peskovnjak se u skrile obdeluje, pa pod milim nebam ne terpi dolgo, ker mokrino pije. — Illovnat peskovnjak zoperstane krepko ognju, naredi pa mokro zidovje, ker tudi veliko mokrine na se vleče. — Apnóviti peskovnjak ne razpade tako lahko, ter se zmirej bolj osuši in otverdi. Torej ga zidarji visoko čislajo; samo vročine ognja ne more prenesti, tedaj se ne smé za ognjiša, peči, ognjopaži itd. vzeti.

Sploh se mora pešeno kamnje nekoliko časa ležati pustiti, preden se vzida, da se skusi po mrazu in vročini. Tudi je treba za take kraje zidovja, ki posebne terdnosti potrebujejo, naj terdniši peskovnjake izbrati, in jih, kolikor gré, ob-

NOVICE

kmetijskih, obertnijskih in narodskih reči.

Novice izhajajo v Ljubljani
vsak teden dvakrat, namreč
v sredo in saboto.

Odgovorni vrednik **Dr. Janez Bleiweis.**

Veljajo za celo leto po pošti
4 fl., scer 3 fl., za pol leta
2 fl. po pošti, scer 1 fl. 30 kr.

Tečaj XI.

V sredo 26. januaria 1853.

List 8.

Mlada Bréda.

(Konec.)

Zdaj je Brédi jéla napivati,
Ji pogače jéla ponujati:
»Ce boš pila vinčice rudéce,
Boš iméla lice bolj évetéce;
Ce pogačo bodeš pokušala,
Boš pa polta béliга postala.«

Mlada Bréda vinčica ni pila,
Na zeléno trato ga je zlila,
In ga zlila je na skalo sivo,
Z ktere kuha apnar apno živo.
Trata se je v migljeju vsušila,
V migljeju se skala razvalila —
In pogače da šenétu jésti,
Al razpóci šéne se na mésti!

Bréda je pa taši govorila:
»Kaj vam pravim, taša vi nemíla,
Kar po zemlji leze ino gréde,
Kaj hudóbe od vas pravit' véde;
Pa le vender toľko ne, oј taša!
Kolikoršna je hudóba vaša.
Osem zén ste sinu zé vmorila,
Tudi meni strupa ste napíla,
Ste v pogači mi ga ponujala.«

Ták je Bréda svôj'mu móžu djala:
»Kaj ti pravim zdaj, moj zénin mladi,
Kjé je mója hramba v tvôjim gradi?
Kjé je meni spavnica odbrana?
Kjé je meni postelja postlana?

Huda taša pravi ino réče:
»To pa meni v glavo iti néče,
De b' iméli pri nas to navado,
Ko nevéstó pripeljájo mlado,
De b' po spavni hrambi poprašváli,
Posteljo de bi ogledováli;
Ampak taka je navada naša,
De nevéstá za ognjiše praša.«

V spavnico jo mladi zénin pélje,
Ji pokaže postelje dvé bele.
V posteljo se mlada Bréda vléze,
Urno seréne rane si odvéže.
V zadnjíc se spregovóri in pravi:
»Téci, téci serca vir kervavi
Materi te ljubi bom poslala,
Materi te dragi v spomin dala —
Nič več vidla me ne bo na svéti;
Slíšala de b' saj od mene péti!«

Še se mladi zénin mi zajoka,
Se zajoka milo in zastoka:
»Kaj vam pravim, huda mati moja —
Bog vam daj življenje brez pokoja!
Zén devét ste že izbrala meni,
Al bil se nisim pri nobeni!
Tú pri Brédi hočem pa zaspáti:
Níkdar več od Bréde nočem vstáti!«

Breda.

(Schluss.)

Sie begann dem Bräutlein zuzutrinken,
Hochzeitkuchen bietend ihr zu winken:
»Wenn du trinken wirst vom rothen Weine
Blüht dein Wänglein dir in rötherm Scheine,
Wenn du issest von des Kuchens Stücken
Wird den Leib noch schön' res Weiss dir schmücken.«

Schöne Breda will vom Wein nicht trinken,
Läset ihn auf den grünen Rasen sinken,
Giesst ihn auf den Felsen aus, den grauen,
D'raus lebend'gen Kalk Kalkbrenner brauen;
Doch des Rasens Grün erleicht zur Stunde
Und der Felsen birst erweicht zur Stunde.
Reicht den Kuchen dann dem Freier schnelle,
Ihm zersprengt's die Brust an ihrer Stelle.

Breda drauf dies Wort zur Schwieger führte:
»Hört mein Wort, ihr, die kein Mitleid rührte!
Was da geht und steht in Erdenhagen,
Weiss von eurer Bosheit was zu sagen,
Dennoch konnte kein Bericht erreichen
Eurer Tücken Unmass ohne gleichen!
Liess't in's Grab acht Sohnesbräute senken,
Wolltet mich mit Gift im Weine tranken,
Habt mir Gift im Kuchen angetragen!«

Sie begann den Bräutigam zu fragen:
»Lass dich fragen, junger Herzgenosse,
Wo ist meine Kammer, hier im Schlosse?
Wo ist mir bestimmt die Liegerstätte?
Wo ist mir gebettet hier mein Bette?«

Böse Schwieger hob nun an zu sagen:
»Dies will nimmer meinem Sinn behagen,
Dass bei uns die Sitte sei gepflogen,
Wenn die junge Braut in's Haus gezogen,
Dass sie frage nach der Liegerstätte,
Dass ihr Auge forsche nach dem Bette;
Aber dies als unser Brauch bestehet,
Dass sie nach dem Küchenherde spähet.«

Bräutigam weis't ihr die Lagerstätten,
Zeigt ihr drinnen die zwei weissen Betten;
Auf ihr Bette sinkt Jung' Breda nieder,
Oeffnet ihre Herzenswunden wieder,
Spricht noch dieses Wort vor ihrem Ende:
»Ströme blut'ger Herzensquell behende,
Lass' zum lieben Mütterlein dich lenken,
Theurem Mütterlein zum Angedenken!
Nimmer wird ihr Auge zu mir dringen,
O dass sie doch hörte von mir singen!«

Und des jungen Freiers Thränen fallen,
Thränen fallen, seine Seufzer schallen:
»Böse Mutter, mag der Herr euch geben
Ohne Frieden, ohne Ruh ein Leben!
Habt erlesen mir wohl neun der Bräute,
Doch bei keiner ruht' ich noch bis heute;
Bei schön Breda will ich schlummern immer,
Von schön Breda mich erheben nimmer.«

Huda taša gôr in dôli hodi,
Od hudôbe se ji glava blodi.
»Kaj vam pravim, vi sosédje, bratje,
In vam drugim, ki ste môji svatje;
Ženitvanja ste vi pričakvali,
Bodete pa zdaj ja — pokopali!«

Böse Schwieger auf und nieder irret,
Haupt und Sinn hat Bosheit ihr verwirret.
»Lasst euch sagen, Brüder, Nachbarn, Leute
Und ihr andern, die Festzugen heute,
Habt erwartet heut die Hochzeitfeste,
Bleibt zur — Leichenfeier nun als Gäste.

Skušnje z rusovskimi pečmi.

(Priporočilo hišnim gospodarjem in ces. vradnijam).

Do lanskega leta so bile rusovske pečmi v naših krajih clo malo znane, dokler jih ni predsednik kmetijske družbe gosp. Terpinč po naših časopisih razglasil, in priporočil zidarja Matevža Grosel-na iz Tujine, kateri jih zna posebno dobro delati, podučen od ptujega zidarskega mojstra.

V prid sedanjega in prihodnega človeštva se dajo tukaj na znanje skušnje s takimi pečmi, z opominom, jih namesto navadnih lončenih pečmi kolikor več toliko bolje staviti za naprej.

Skušnje so dokazale, da

pervič: rusovske pečmi le s tretjim delom kurjave več grejejo, kot navadne lončene;

drugič: da po zgoreli kurjavi zaperte do družega dne živo prihavico prihranijo in gorke ostanejo;

tretjič: da se nikakor ne kadijo, zato je tudi nobenega smrada v stanico ne puhtijo, naj se z dervami, premogom (Steinkohle) ali z šoto (Torf) kurijo.

četrtič: malo prostora potrebujejo in dati se jim zamore prijetna vnanja podoba.

Neverni Tomaži se znajo resnice tega prepričati v Ljubljani pri gosp. Krišparji, g. Nenigu, dr. Orlu, pri magistratu (na rotovžu) in v še več družih hišah.

Naprava take pečmi velja okoli 12 fl., ktere prihranjeni dvé tretjini kurjave že prvo zimo obilo povernete. Za 4 krajcarje šote na dan se da stanica, ki ima 28 kubičnih sežnje notranjega prostora, prav dobro kuriti. To znese na mesec 2 fl. in za celo zimo 12 fl. Ni to velik razloček? Gospodje vradniki računstva, ki za navadne pečmi po 30 do 40 in še več goldinarjev za kurjavo ene stanice čez zimo dovolijo, nam bojo to nar gotovši poterjati zamogli.

Veliko veliko se dajo zmanjšati po ti kurjavi potrebe vsacega hišnega gospodarstva, pa tudi po pisarnicah cesarskih, in koliko kurjave zna po ti poti ostati za druge potrebe al za nasledne rodove!

Imenovani Grosel zna tudi sosebnou umetno zidati šparovne ognjiša, in porabiti vso njih gorkoto, ki sicer v dimnike spuhti, za kurjavo bližnjih stanic; zna zidati krušne pečmi, da clo malo kurjave potrebujejo in pa vzdati tudi kotle. On prevzame take dela po čez al na dan. Komur je še kaj naredil, vsak mu je hvaležen.

Naročila prejme v Ljubljani na starem tergu pri branjevcu zraven Honove štacune.

Znamnja dobriga in slabiga gradiva.

(Dalje.)

III. Opeke.

Navadno se za temelj ali podzidje hiše kamnje porabi; veči del zidovja se pa z opekami (cegla) sestavi. Torej je važno, da se dobre opeke pripravijo. Že policijski red zaukaže, kako šne morajo opeke biti. Opeka za zid mora 12 palcov dolga, 6 palcov široka in 3 palce debela biti.

Ko se opeke kupujejo, naj se gleda, da so dobro žgane; naj se v poskušnjo nektore razlomijo, da se vidi, če znotraj ni kaj nežganiga ila ali debeliga peska. Še slabiji je pa, če il pred žganjem ni dobro gnjeten in vdolan bil, torej marsikaj koreninčja ali travnih stebličkov noter ostane, ktere je oginj scer pokončal, u opeki pa majhne cevčike zapustil, ki naredé, da je opeka manj terda, in da zmerzlina va-njo pride.

Opeka, da je dobra, mora biti lepo rudeča in svitla. Lahko u roki deržana, če se s kakim železom vdari, mora jarno zazvoniti. Če se u vodo položi, ne smejo preveliki zračni mehurčki se vzdigniti. Ako se taki pokažejo, je gotovo znamenje, da u notranjim opeke so votli cevčiki, o kterih smo ravno govorili. Robi opečni morajo ojštri, poveršina gladka in brez poklin biti.

Strešna opeka (strešnik, korec) mora prav čisto in gladko poveršino imeti. Če se pri zadej napravljnim nosu derži in lahko s kladvam vdari, mora kot steklen zvon zazvoniti. Posebno pri strešnikih je vse na tem ležeče, da so dobro žgani, ker drugači o požaru lahko popokajo.

Strešnik mora biti 14 palcov dolg, 7 palcov širok, $\frac{1}{2}$ palca debel.

Ako bi nikakor ne bilo mogoče, prav dobrih strešnikov dobiti, se zamorejo clo slabi s tem popboljšati, da se močno razgrejejo in u vroč kafran pomočijo.

Za tlak ali dlažbo se posebne opeke napravijo, ktere so štiri- ali večvoglata. Da so terpežne, morajo nar manj 2 palca debele biti *).

(Konec sledi.)

Visoki namen poljodelstva.

Poslovenil M. Verne.

(Konec.)

Kakor pa je očitno, da človek obleke potrebuje, naj živi v kakoršnim koli delu sveta, ravno tako očividno je, da bi se ti potrebi zadostiti ne moglo, ako bi ne bilo poljodelstva in ž njim zvezane živinoreje. Predivo, konoplje, volna, svila, usnje, kože, kožuhi — pridelki so poljodelstva in živinoreje, ki pa se čisto sirovi ne dajo porabiti, in iznoviga se kaže tu modrost in dobrota Stvarnika, po kateri se nebrojna množica ljudi z obdelovanjem, omikovanjem in prodajanjem taci ga blaga živi, ki služi človeku za oblačilo. Al ni ovcoreja in volna za nar višjiga samooblastnika na svetu, kakor za nar

*) Želeti bi bilo, da bi se nagled (Kontrolle) vpeljal, ki bi čul nad izdelovanjem opek. Kajti ne more se tajiti, da dan današnji so opeke in strešniki ne le polovico dražji, kakor so bile pred malo leti, temoč tudi polovico slabjši.

Nagled bi moral čuti:

1. Da se dobra snova (Material) za napravo opek jemlje in porabi;
2. da se iloveca za opeke dobro očisti in obdela, posebno pa
3. da se opeke popolnoma opekajo ali žgejo.
4. Naj bi bili opekari zavezani, omenjenim potrebam zadostiti, posebno pa primorani, opek ne pred prodati, preden jih posebna komisija za dobre ni spoznala. Naj bi to važno reč kmetijske družbe na dotičnim mestu sprožile!

Pisavec.